

MACARİSTAN'DA REVİZYONİZM VE BALKAN PAKTI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE-MACARİSTAN İLİŞKİLERİ (1923-1938)

Melek ÇOLAK*

I. Atatürk Döneminde Türk-Macar İlişkilerine Kısa Bir Bakış

I. Dünya Savaşında yenilen Macaristan ile İtilaf Devletleri arasında 4.06.1920 yılında imzalanan Trianon Antlaşması ile büyük ölçüde toprak kaybeden Macaristan¹, aynı dönemde emperyalizme karşı bir bağımsızlık savaşı veren Türk halkını ve bu savaşın önderi Atatürk'ü yakından izlemiş ve desteklemiştir², Türk Kurtuluş Savaşı başarılı olduğu zaman eski bir müttefik olarak, kendi silah gücü ile tekrar devletini kuran, Lozan Barış Antlaşmasını imzalayan Türklere hayranlık duymuştur.³ Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen devrimler büyük bir ilgiyle izlenmiştir⁴. Tibor Mayor'un ifadesiyle *Kemal Atatürk ismini Trianon*

* Doç.Dr., Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

¹ Ahmet Özgiray, "Türkiye-Macaristan Siyasi İlişkileri (1923-1938)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XII, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova-İzmir, 1997, s. 90.

I. Dünya Savaşında yenilen Macaristan ile İtilaf Devletleri arasındaki barış antlaşması 4.06.1920 yılında Trianon'da imzalanmış, bu barış ile Macaristan; Presburg bölgesini Çekoslovakya'ya; Bosna-Hersek'i Yugoslavya'ya, Transilvanya'yı Romanya'ya ve Burgenland'ı Avusturya'ya terketmek zorunda kalmıştır.

² György Hazai, *Tarih Boyunca Macar-Türk Bağları*, Budapeşte, 1963, s. 34

³ Özgiray, a.g.e., s. 77

⁴ 1932'de Macar Başbakanı olan Gömbös Ankara'yı ziyareti sırasında Atatürk'ün kendisine Türk demesinden ötürü daima iftihar duyduğunu söyleyerek, Atatürk'ün Türk Dili ve Tarihi hakkındaki büyük girişimlerini takdir ve dikkatle izlediğini söylerken, Türklere karşı üç noktada güçlü bağlarla bağlı olduğunu açıklamıştır. Gömbös bu bağlar konusunda şöyle demektedir: "Birincisi bir ırktan Asyalı olmamız, ikincisi Genel Savaşta Türklere karşı gördüğümüz yüksek askerlik yeteneği ve üçüncüsü büyük reisinizin dehası ile yapılan büyük inkılap." (BCA, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon Adı: Muamelet Genel Müdürlüğü, 30.10.0.0., Yer Adı: 233.568.18, Dosya: 421/100, Tarih: 18.05.1936; 30.10.0.0., 232.564.21, Dosya: 421/21, 22.10.1932)

Macaristan Krallığı Naibi Amiral Horthy'nin gayet sıcak kaleme aldığı dostluk mesajında bu açıkça hissedilmektedir. Horthy: "Macar halkı ve ben ekselanslarının yiğit önderliği altında kardeş Türk milletinin soyunun gücünü ve geleneksel yurtseverliğini kanıtlayan olağanüstü

anlaşmasının kararttığı Macaristan'ın ufkuna ateşten harflerle yazmıştır.⁵ Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından bir buçuk ay sonra Macar Kraliyeti ile T.C., dostça el sıkışan ilk uluslar arasında yer almıştır.⁶ Lozan Antlaşması yürürlüğe girdikten ve yeni Türkiye'nin ilişkileri normale döndükten hemen sonra, Macaristan ile diplomatik ilişkiler kurulmuştur.⁷ Daha önce T.C. ile Macaristan arasında 18.12.1923 tarihinde İstanbul'da imzalanmış olan dostluk antlaşmasından sonra⁸, Şubat 1924'de Ankara'ya ilk Macar elçisi atanmıştır. Macaristan kralı Naibi Amiral Horty barış antlaşmalarının engelleyici hükümleri yüzünden yeni Türkiye ile daha önce resmi ilişki kuramadıklarını ve şimdi Macar elçisinin Türkiye'de göreve başlamasıyla bütün Macarların özlemlerinin gerçekleştiğini söylemiştir. Macar Elçisi Ladislas Tahy, güven mektubu ile birlikte Horty'nin özel mektubunu da 11.5.1924 yılında Atatürk'e sunmuştur.⁹ Atatürk'te Macaristan'a T.C.'nin ilk elçisi olarak Urfa Milletvekili Hüsrev Bey'i göndermiştir.¹⁰ Osmanlı Döneminde olduğu gibi, Cumhuriyet döneminde de Macaristan'da görev yapan konsolos ve elçilerin seçimlerinde ayrı bir özen gösterildiği anlaşılmaktadır.¹¹ Özellikle Atatürk'ün yakın dostları Budapeşte Büyükelçisi olmuşlardır.¹² T.C.'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk Türk-Macar dostluğuna büyük önem vermiştir.¹³ 8.12.1925 yılında İkamet Antlaşması¹⁴, 5.1.1929 yılında Hakemlik, Uzlaşma ve Tarafsızlık Antlaşması imzalanmıştır¹⁵. Bu antlaşmayı beş sene uzatan protokol 1933 yılında Ankara'da imzalanmıştır.¹⁶ 1928 yılında Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik

çabalarını pek büyük bir sempati ve derin bir hayranlıkla izliyoruz" demektedir. (Bilal Şimşir, *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, Cilt: III, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2001, s. XVII)

Macar Dışişleri Bakanı Andre Puky'de Atatürk'ün Türkiye'de yaptığı büyük inkılabı takdir hisleriyle izlediğini bildirmiştir. (BCA, 30.10.0.0., 232.564.2., Dosya : 421/20, 19.10.1932)

⁵ Tibor Mayor, "Macaristan ve Trianon Muahedesi", *Türk Kültürü*, Sayı: 93, Temmuz 1970, s. 624

⁶ Fethi Vecdet Erkun, *Macar Basınında Mustafa Kemal Atatürk*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2003, s. 36

⁷ Şimşir, a.g.e., s. XVII

⁸ BCA, Fon Adı: Bakanlar Kurulu Kararları: 30.18.01.01, 9.15.4, Sayı: 307, 27.2.1924

⁹ Şimşir, s. XVII

¹⁰ BCA, 30.18.01.01, 9.18.8, Dosya: 107-15, Sayı: 390, Tarih: 31.3.1924

¹¹ Ömer Özcan, "Macar Turancıları Hakkında", *Toplumsal Tarih*, Sayı: 94, Ekim 2001, s. 62

¹² Behiç Erkin ve Ruşen Eşref Ünaydın gibi... (Vecdet Erkun, *Budapeşte'den Ankara'ya, Türk-Macar Dostluk Derneği Yayınları, I. Basım, Temmuz, 1999, s. 43*

¹³ Şerif Başstav, "Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Macaristan Çıkarması (5-7 Eylül 1994)", *Türk Kültürü*, Sayı: 380, Aralık 1994, s. 754-755

¹⁴ BCA, 30.18.01.01., 17.88.16, Dosya: 431-20, 24.1.1926

¹⁵ BCA, 30.10.0.0, 232.564.5, Dosya: 421/5, 5.1.1929; (Belgenin aslı Fransızca'dır)

¹⁶ Özgiray, s. 78

Rüştü Bey'in Budapeşte'yi ziyareti mevcut ilişkileri hem pekiştirmiş, hem de daha iyiye götürmüştür. 1930 Nisan ayında Macaristan Dışişleri Bakanı M. Walko, Ankara'ya resmi bir ziyarette bulunmuş, sıcak bir şekilde karşılanmıştır.¹⁷ Yedi ay sonra Macaristan Başbakanı Kont Bethlen Türkiye'ye gelmiştir.¹⁸ Kont Bethlen'in Ankara'ya gelmesi Macarlar ve Türkler arasındaki geleneksel dostluğu tazelemiş, her iki taraf basınında bu nedenle uzun yazılar yazılmıştır.¹⁹ Bethlen, Viyana'yı ziyareti sırasında T.C. Viyana Elçisine Avrupa'da çeşitli hükümet merkezlerine yaptığı ziyaretleri arasında Ankara ziyaretinin kendisinde "*derin bir hatıra ve memnuniyet hissi bıraktığını*" söylemiştir.²⁰ Macar hükümetleri, Türkiye-Macaristan samimi dostluk ilişkisinin devamı ve gelişmesine özen göstermiştir.²¹ Bu dönemde Türkiye, Budapeşte Elçiliği Raporunda bildirdiği üzere *samimi ve geleneksel dost* olarak görülmektedir.²² Bu dönemde dostluk ziyaretleri birbirini izlemiştir.²³ 1930 yılı Ekim ayında Başbakan İsmet Paşa ile Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey'in Budapeşte'yi ziyaretleri, Macaristan Başbakanı M. Walko ile Dışişleri Bakanı Kont Bethlen'in tekrar Ankara'yı ziyaretlerine neden olmuştur. 1933 yılında Başbakan Gömbös ve Dışişleri Bakanı M. de Kanya dostluk ziyaretinde bulunmuşlar, iki ülke arasında tarafsızlık ve hakem antlaşması uzatılmıştır.²⁴ TBMM'den bir heyetin Budapeşte'yi ziyaretine karşılık²⁵, Macar bürokratlarından oluşan bir grup T.C.'nin kuruluşunun 10. yıl kutlamalarına katılmak üzere Ankara'ya gelmiştir.²⁶

II. Macaristan'ın Revizyonist Politikası, Balkan Paktı ve Türkiye

1932 yılında General Gömbös başbakan olduktan sonra Macaristan Faşist Partisi iç politika yaşamına hakim olmuştur. I. Dünya Savaşından sonra topraklarının çoğunu komşularına kaptırması Macaristan'a çok ağır gelmiştir.²⁷ Tibor Mayor'un deyimi ile "*Büyük Macaristan'ın çarmıha gerilip parçalandığı*

¹⁷ Özgiray, s. 76

¹⁸ BCA, 30.10.0.0., 232.564.11, Dosya: 421/11, 2.11.1930

¹⁹ Hamit Zübeyr, "Türk-Macar Kardeşliği", *Türk Yurdu*, Cilt: 5, Sayı: 35, II. Teşrin 1930, s. 54

²⁰ BCA, 30.10.0.0., 233.574.8, Dosya: 421-B/8, 24.2.1931

²¹ BCA, 30.10.0.0., 232.564.19 Dosya: 421/19, 16.10.1932

²² BCA, Budapeşte Elçiliği Senelik Raporu, 30.10.0.0., 232.566.6, Dosya: 421/48, 1933

²³ Özgiray, s. 78-79

²⁴ Özgiray, s. 77-78

²⁵ BCA, 30.10.0.0., 232.567.2., Dosya: 421/64, 5.6.1934

²⁶ Özgiray, s. 77-78

²⁷ Fahir Armaoğlu, *Siyasi Tarih (1789-1960)*, Ankara Üniversitesi Siyasi Bilgiler Fakültesi Yayınları No : 362, II. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara 1973, s. 493-494

gün olan 4 Haziran 1920 tarihinden sonra²⁸, Macaristan'ın asıl sanayi bölgesi olan ormanları, madenleri ve buğday ambarı olan en verimli yerleri yabancılar eline geçtiğinden, yaşam güçleşmiş, Macarlar zorla dikte edilen bu durumu asla kabul etmemişlerdir.²⁹ Bundan sonra Trianon antlaşmasının yeniden gözden geçirilmesi ve düzeltilmesi, Macar halkının ülküsü olacak³⁰, bu yüzden Macaristan iki savaş arası devrenin en hareketli revizyonist devletlerinden biri olacaktır.³¹ General Gömbös'ün başbakanlığa gelmesinden sonra (1932) revizyon meselesi daha çok konu olmaya başlamıştır. Macaristan'ın revizyon meselesini haklar eşitliği, sınırlar revizyonu, azınlıkların hukukuna tam riayet, Küçük İtilafın* Macaristan'a yönelik askeri antlaşmasının yürürlükten kaldırılması oluşturmaktadır. Macar İçişleri Bakanı bu dört maddenin son üçünün olmasının zaman meselesi olduğunu, fakat birincisinin Macaristan için aktüalitesi olan bir iş olduğunu, "çünkü Macaristan'ın böyle elleri bağlı, ikinci ve üçüncü derecede bir millet halinde yaşamasının imkanı olmadığını; zaman, akıl, mantık hatta mevcut antlaşmanın bunu gerektirdiğini" söylemiştir. Başbakanın hükümet programında revizyon "barışçı yollarla, barış antlaşmalarının" revizyonu şeklinde geçmektedir.³² Macar Eski Başbakanı Kont Bethlen 4.1.1934'de Magyar Szemle Cemiyetinde yaptığı konuşmada Macaristan'ın revizyon konusundaki görüşünü açıkça belirtmiştir. Kont Bethlen revizyonu dört kısma ayırmaktadır:³³

1. Çoğunluğu Macarların oturduğu şimdiki Macaristan'a sınırdış olan yerlerin genel oya başvurmaksızın Macaristan'a geri verilmesi.
2. Slovak ve Rutenlere imtiyaz verilerek uluslararası bir kontrol altında hangi memleketin himayesi altına girmek istediklerinin belirlenmesi.
3. Çeşitli milletlerin bulunduğu Banat ve Bacska'da genel oya başvurulması.
4. Transilvanya'ya bağımsızlık verilmesi.

Macaristan'ın geleceğinin azınlıklar meselesine bağlı olduğunu söyleyen Bethlen siyasi nutuklarını iki cilt halinde yayımlayarak revizyona dair

²⁸ Tibor Mayor, *a.g.m.*, s. 621

²⁹ Hamit Zübeyr, *a.g.m.*, s. 55

³⁰ V. Brugere Trelat, *Budapeşte'de Komünistlerin Duvar Dibi İdamları*, Çeviren: Firuzan Tekil, Göktürk Yayınları, Şubat 1976, s.9-10

* Uluslararası alanda mevcut statükoyu, varolan güç dağılımını değiştirmeye yönelik tutumda olmak. (Okan Gümüş, Aziz Sevi, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Polat Yayınları, 1. Baskı, Mart 1996, Ankara, s. 275-276)

³¹ Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 493

* Küçük İtilaf; 1. Dünya Savaşını izleyen devrede Avrupada oluşan yeni bloklaşmalardan biridir. Çekoslovakya, Yugoslavya ve Romanya'nın aralarında kurdukları bir işbirliği ve ittifak sistemidir. (Okan Gümüş, Aziz Sevi, *a.g.e.*, s. 107)

³² BCA, Budapeşte Elçiliği Senelik Raporu, 232.566.6, Dosya: 421/48

³³ BCA, 30.10.0.0, 232.566.9, Dosya: 428/51, 24.1.1934

politikadan bahsederken, Macaristan'ın halihazır durumuna değinerek, Macar milletinin bugünkü coğrafi sınırları değışmedikçe, tamamıyla mahvolmaya mahkum olduğunu açıklamıştır.³⁴ İlk konuşmasını 22.11.1932 yılında Miskolc şehrinde yapan ve revizyon meselesinin arabuluculukla çözümlenmesi için milletin birliğinin gereğini vurgulayan Gömbös³⁵ kendisine Szolnok şehri fahri hemşehriliği diplomasının verilmesi nedeniyle yaptığı konuşmada da revizyona değinerek şöyle demiştir:

“Bazı taraflarda dolaşan söylentilerin aksine olarak revizyon davamızı bırakmadığımızı söylemek isterim. Biz iddialarımızda sabitiz ve barış yolundan olacak bir değışikliğin bizi isteklerimize ulaştıracağını umuyoruz. Aynı zamanda Küçük İtilafın Macar azınlıklarına, diğerlerine olduğu gibi kültürel, ekonomik ve siyasal hakları tammasını da arzuluyoruz. Silahlar işinde haklar eşitliği istiyoruz. Zira bir milletin hakimiyet hakkının bir şubesi kayıtlanamaz. Etrafımızı saran Küçük İtilafın 500.000 kişilik ordusuna karşı ancak savunmamız Trianon ordusuna münhasırdır. Haklar eşitliği olmadan konuşmak imkansızdır. Biz bu duruma onbeş yıl boyun eğdik ve bununla da sükun ve düzeni bozmak istemediğimizi gösterdik. Geçtiğimiz yol dikenlidir. Fakat sonunda Macaristan'ın tekrar canlanması vardır.”

Gömbös'ün konuşmalarını yorumlayan Pester Llyod gazetesi bütün ülkenin Gömbös'ün dış siyaseti ile ilgili olan açıklamaları onayladığını yazmaktadır.³⁶ Budapeşte Elçiliği'nden gelen senelik rapora göre Trianon antlaşmasının dışına çıkmıyor gibi görünerek gizli birçok teşkilat yapılmakta ve çeşitli gençlik teşkilatları bu görüşe hazırlanmaktadır.³⁷ Revizyon meselesinin incelenmesi için İngiltere Radyo Şirketi tarafından Macaristan'a gönderilen Barlett, iki haftalık incelemesinden sonra Londra Radyosu'nda revizyona dair bir konferans vermiş, Peşte gazetelerine göre, Macaristan'da herkesin revizyon duygusu ile dolu olduğunu, bir savaşın söz konusu olmadığını ve Macarların komşuları ile dostane bir şekilde bu işin çözümlenmesi taraftarı olduklarını anlatmıştır.³⁸ Macarlar Trianon antlaşması sırasında İngilizlerin, Clamenceau tarafından aldatıldığı görüşündedirler. Lord Rotermer ve arkadaşlarının

³⁴ BCA, 30.10.0.0, 232.265.9, Dosya: 421/30, 24.1.1932

³⁵ BCA, Budapeşte Elçilik Raporu: No: 11613-403, 30.10.0.0., 220.484.11, Dosya : 400-3/150, 5.12.1932

³⁶ BCA, 30.10.0.0, 233.568.9, Dosya: 421/91, 21.2.1935

³⁷ BCA, Budapeşte Elçiliği Senelik Raporu: 232.566.6, Dosya: 421/48

³⁸ Budapeşte Elçiliğinden alınan 7.1.1933 tarih ve 11698/11 numaralı rapor özeti (BCA, 30.10.0.0, 232.265.13, Dosya: 421/34, 7.2.1933

Macaristan lehine ve Trianon antlaşması aleyhine yıllardan beri devam eden yayınları, ikiyüz yirmiye varan İngiliz Parlamentosu üyesinin oluşturdukları revizyon bloğu Macarları çok memnun etmiştir. Kont Bethlen ve Müstakil Çiftçi Partisi Lideri Eckhart'ın revizyon lehine İngiltere'de verdiği konferanslar iyi etkiler bırakmış, Amerikan ricali arasında işitilen revizyon taraftarlığı, Macarları sevindirmiştir. Budapeşte Elçiliği Senelik Raporuna göre; Macaristan'da bütün partiler revizyon meselesinin arabuluculukla çözümlenmesi taraftarı görünmektedirler. Yalnız tutulan yollarda ayrılık vardır. Sosyal Demokratlar ve bazı muhalifler bunun İtalya ile değil, Fransa ile dost olarak çözümlenebileceği görüşündedirler. Muhalefet revizyon işinin dış siyaset ve dış dostlarla değil, iç siyasetin değiştirilmesi, demokratik bir rejim kurulması ile mümkün olacağını Legitimistler* ise bu işin Kralın geri gelmesi ile çözümleneceğini iddia etmektedirler. Hükümet ve çoğunluk partisi bu işte bütün ümidini İtalya'ya bağlamıştır. Bazı gazeteler Macar revizyonunun Alman revizyonu ile karıştırılmamasını ileri sürmekte ve Macar Dışişlerinin bu konudaki görüşünü eleştirmektedirler. Büyük devletlerin bu suretle bir gün revizyonu müzakere konusu yapmaları ve arabulucu bir şekilde bu işin çözümlenmesine girişmeleri ihtimalini düşünenler olduğu gibi, bunun çok güç ve karışık bir mesele olduğunu ve savaşı çözümlenemeyeceğini iddia edenler de vardır. Yani Avrupa'da herhangi bir silahlı mücadele çıkar ise Macaristan bundan yararlanarak amacına erişmek için mümkün olduğu kadar güçlü olmalıdır.³⁹ Macaristan 1932'den sonraki bu dönemde Avusturya, Almanya, Lehistan ve İtalya ile siyasi ilişkilerini güçlendirmiş ve içeride sosyal reformlara girişmiştir.⁴⁰

Avusturya ile ilişkiler dostçadır.⁴¹ Budapeşte Elçilik Raporuna göre; yine de *"Macaristan'ın Avusturya ile olan ilişkilerinde bir tuhaflık vardır. Birbirlerini hem severler, hem sevmezler. Sevmezler, çünkü İmparatorluk devrinden kalma çok acı anıları vardır. Severler, çünkü asırlarca beraber yaşamışlar, bazen birbirlerine silah çekmişler, bazen de silah arkadaşlığı etmişlerdir. İki tarafın ricali hemen aynı okullarda okumuşlar, dost olmuşlardır. Avusturya'nın yüzünden I. Dünya Savaşına giren Macaristan'ın Burgenland'inin Avusturya'ya verilmesi Macarları Avusturyalılardan soğutmuştur. Zaten galiplerin amacı Küçük İtilaf gibi Avusturya Macaristan*

* Kral taraftarları (BCA, 30.10.0.0, 232.265.20, Dosya: 421/41, 21.6.1933)

³⁹ BCA, Budapeşte Elçiliği Senelik Raporu; 232.566.6, Dosya: 421/48

⁴⁰ Bela Keller, "Macar İhtilalinin 8. Yıldönümü", *Türk Kültürü*, Sayı: 24, Ekim 1964, s.62

⁴¹ BCA, 30.10.0.0, 232.567.5, Dosya: 421/67, 14.11.1934

arasında ebedi bir ayrılık sokmaktı. İki taraf devlet adamları bunu anlamışlardır. 1929 yılında İtalya'nın aracılığı ile siyasi dostluk kurulmuş ve adeta İtalya-Avusturya-Macaristan bloğu oluşmuştur. Plebisite ile ilhak edilen Burgenland'ın Macaristan'a geri verilmesi mümkün değilse de, Macarlar bu haklarından vazgeçmemişler fakat bunu şimdilik bir tarafa bırakmışlardır." Kont Bethlen zamanında başlayan bu dostluk, siyasi ve ekonomik alanda Gömbös zamanında çok ileri gitmiştir. Hitler'in iktidara gelmesinden beri faaliyet gösteren Anschluss* konusu Macarları telaşa düşürmüştür. Macarlar Anschluss'un bir gün gerçekleşeceğine ve bunu engelleyemeyeceklerine emindirler. Buna göre çare düşünmeye kendilerini mecbur görmekteydiler.

"Almanların ise son rejimini kendi siyasetleri açısından beğenmişlerdir. Çünkü Almanya gibi büyük bir devletin sağlayacağından şüpheleri olmayan haklar eşitliği, silahlanma ve revizyon işlerinden kendilerinin yararlanacaklarına emindirler. Macarlar Almanya ile komşu olmak istemezler. Çünkü Almanların Avusturya ile birleşmesini takip eden bir siyasetin Macaristan yolunu izleyeceğinden korkarlar." Anschluss, Macarlar için sadece siyasi değil, ekonomik açıdan da çok önemlidir. Macar Başbakanının Berlin gezisi⁴² ve Almanya'nın Viyana Elçisi V. Papen'in Macaristan'ı ziyaret etmesi⁴³, maddi bir sonuç vermemiş olmakla beraber Almanya ve Macaristan arasındaki sempatiyi arttırmıştır.

Macaristan ve Lehistan arasında ise tarihi ve geleneksel dostluk bulunmaktadır. Başbakan Gömbös, Meclisi Mebusunda verdiği ilk söylevinde

* Almanca "Birlik" demektir. Avusturya ile Almanya'nın siyasi birleşmesini öngören ve 1938 Martında Hitler Almanya'sının Avusturyayı ilhakı ile gerçekleşen siyasi düşüncedir. Versay Antlaşmasının açık bir şekilde ihlali olan Anschluss, Avrupa'nın II. Dünya Savaşına doğru ilerlemesinin ilk sinyallerinden biridir. (Okan Gümüş, Aziz Sevi, s. 21)

⁴² BCA, Budapeşte Elçiliği Senelik Raporu; 232.566.6, Dosya: 421/48

⁴³ V. Papen, 28.9.1934 günü Budapeşte'ye gelmiş ve Pettend çiftliğinde şerefine verilen ava katıldıktan sonra, 3 Ekim'de Macaristan'dan ayrılmıştır. Papen'in bu ziyareti hakkında basına verilen bildiriye ziyaretin sırf özel mahiyette olduğu söylenmekle beraber Papen, burada olduğu süre içerisinde iki defa başbakan Gömbös ile görüştüğünden, basına verdiği demecinde Almanya ile Macaristan arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi gereğinden bahsettiğine göre ziyaretin, resmi bildirinin söylediği gibi özel mahiyette olmadığı görülmektedir. Pettend Çiftliğinde verilen avda; avı düzenleyen; Alman dostu olarak tanınan ve son zamanlarda Macaristan hükümeti ile Hitler idaresi arasında aracılık rolü oynamakta olan milletvekili Mecser'den başka, son zamanlarda Macaristan'ın Alman siyasetine yakın olma düşüncesini savunmaya başlayan eski Başbakan Kont Bethlen'in hazır bulunması bu avın yapılan görüşmeleri örtmek için bir dış çerçeve olarak kullanıldığını anlatmaktadır. (Budapeşte Elçiliğinden gönderilen 5 Ekim 1934 tarihli tahrirat, BCA, 30.10.0.0, 221.491.2, Dosya: 400-3/270, 21.10.1934)

İtalya'dan sonra dostluklarının başına Lehlileri geçirmiş ve Lehler ile geleneksel dostluktan bahsetmişti. Macar-Leh Cemiyet üyeleri, Lehistan'ın da Macaristan'a revizyon konusunda yardım edeceği kanaatini taşımakta iseler de Lehliler için bir kabus olan revizyon meselesinde Macarlarla çıkarları zıttır. Macar revizyonu belki Lehlileri doğrudan doğruya ilgilendirmese de, revizyonun yolunun açılmasından korkmaktadırlar. Bundan dolayı bu zıt çıkarlar arasında bütün anlamıyla bir dostluk kurulması zordur.*

Bu dönemde Macaristan'ın dış politikada, dostlukları en ileri derecede olan devlet İtalya'dır.⁴⁴ Macaristan kendi davasını ilk defa tanıyan ve savunan İtalya'ya ve iki millet arasında sarsılmaz bağlar kuran Mussolini'ye minnettarlık duymaktadırlar.⁴⁵ Hatta Macar İçtimai Birlikler İttihadı (Unions Patrictiques et Irredentistes), İtalya'daki faşist rejimin onuncu yıl dönümü nedeniyle Macar milletinin Mussolini'ye karşı saygı ve minnettarlığını bildirmek için iki milyon imza toplamıştır. Hariciye Encümeni Başkanı Pekar'ın başkanlığında otuz kişilik bir heyet bu imzaları Mussolini'ye sunmak için Roma'ya gitmiştir. Pekar imzaların sunulması esnasında, Macaristan'ın davasında fiiliyatı ve sözleri ile yardım eden Mussolini'ye dokuz milyon Macar'ın minnettarlığını açıklamıştır. Mussolini verdiği cevapta iki milyon imzanın bütün Macar milletini temsil ettiğini, on yıldan beri olduğu gibi bundan sonra da İtalya'nın, büyük haksızlığa uğrayan Macaristan hakkındaki görüşlerinin değişmeyeceğini, Avrupa'da istenilen barışın sağlanmasının haksızlıkları tamir ile mümkün olacağını, Macar milleti gibi büyük bir tarihi olan uygar bir milletin Tuna havzasında yaşaması kabiliyetinden mahrum edilemeyeceğini, Avrupa barışı ve adaleti adına İtalya'nın, Macaristan'ın iyi bir geleceğe ulaşması yolunda çalışacağını bildirdikten sonra Pekar'a hitaben, faşist İtalya'nın bir defa verdiği dostluk sözünün asla değişmeyeceğini ve bunun son zamanlarda daha kuvvetli meydana çıkacağını vatandaşlara bildirilmesini istemiş, daha sonra İttihat müdürü emekli

* *Macar-Leh dostluğu gösterisi için bir araç bulunmuştur. Transilvanya prensi ve Lehistan Kralı Bathory'nin 400. yıldönümü törenine katılmak için Macar Ziraat Bakanı Kalayi'nin başkanlığında Prens Prima Kardinal Seredi ile birçok Macar ileri gelenleri 30 Ağustos 1933 yılında Cracovie'ye gitmişler ve Viyana'nın Türk kuşatmasından kurtarılmasında hizmet eden Lehistan Kralı Jean Sobieski'nin hatırasını anmak için Viyana törenini takiben bir kısım Leh ileri geleni Viyana'dan, diğer bir kısım doğrudan Lehistan'dan gelerek Budapeşte ve Estergom'da tören ve gösteriler yapmışlar, Macar-Leh dostluğu geleneğini göstermişlerdir. (15 Eylül ve 5 Ekim tarihli ve 12357/376 ile 12416/414 numaralı arızalar; Budapeşte Elçiliği Senelik Raporu; 232.566.6, Dosya: 421/48)*

⁴⁴ *BCA, Budapeşte Elçiliği Senelik Raporu; 232.566.6, Dosya: 421/48*

⁴⁵ *Budapeşte Elçiliğinden gelen basın özeti; BCA, 30.10.0.0, 232.567.5, Dosya: 421/67, 14.11.1934*

Miralay Banyı, İttihadın altın madalyasını Mussolini'ye sunmuştur.⁴⁶ Gömbös'ün 1934'de Roma'ya yapacağı ziyaret,⁴⁷ Macar basını tarafından Macaristan ve Avusturya'nın, Fransız ve İtalyan işbirliğine katılma isteği olarak değerlendirilmiştir. İtalya ve Macaristan'ın işbirliği her fırsatta dile getirilmiştir.⁴⁸ Her iki ülkede diktatörlük rejiminin olması ve her ikisinin de revizyonist olması nedeniyle Macaristan, İtalya ile anlaşmıştır. Macaristan, Türkiye'yi Fransa'nın önderliğinde oluşan Küçük Antantın grubuna dahil etmek istemiştir.⁴⁹

Macaristan'ın Bulgaristan ile olan dostluğu 1933 yılında artmıştır. Buna sebep, Bulgaristan'ın Balkanlardaki son durumunun, Macaristan'ın Orta Avrupa'daki haline benzetilmesidir. Budapeşte Elçiliği Senelik Raporuna göre; daha önce Macar-Bulgar dostluğu söz konusu değildi. Macarlar Bulgaristan'ın Balkanlardaki Küçük İtilaf devletleriyle anlaşmasından çok korktukları gibi, revizyon itibarıyla Bulgaristan'ın tek başına kalmasından ve tecrit edilmesinden de korkmaktadırlar. Türkiye ile iyi ilişkilerde bulunmasını ve Türkiye'nin Bulgarlara yakınlaşmasını istemektedirler.⁵⁰ Ülkelerine gelen Macar Başbakanı Gömbös ile Dışişleri Bakanı Kanya'yı Bulgarlar, diğer son ziyaretlerinden farklı bir şekilde içtenlikle karşılamışlardır. Misafirleri ağırlamak için Sofya'da özel bir komite kurulmuş, "Hungaria" adlı geçici bir gazete çıkarılmıştır. "Revizyoncu öncüler" diye nitelenen Macarları iyi karşılamak için halka el ilanları dağıtılmış, üniversite öğrencileri gece klüp binasında ve Macar Büyükelçiliği önünde meşalelerle gösteriler yaparak, Macarca şarkılar söylemişler, sevgi gösterisinde bulunmuşlardır.⁵¹

⁴⁶ Budapeşte Elçiliğinden 7.11.1932'de gelen 20.10.1932 tarihli tahrirat; *BCA*, 30.10.0.0, 232.265.2, Dosya: 421/23

⁴⁷ Budapeşte Elçiliğinden gelen 31.12.1934 tarih ve 13491/213 numaralı tahrirat; *BCA*, 30.10.0.0, 233.568.8, Dosya: 421/90

⁴⁸ Budapeşte Elçiliğinden gelen 16-22-.12.1934 tarihleri arasındaki Macar gazetelerinin özetleri (Aslı Fransızcadır.) *BCA*, 30.10.0.0, 233.568.8, Dosya : 421/90, 2.2.1935

⁴⁹ Özgiray, s. 77

⁵⁰ *BCA*, Budapeşte Elçiliği Senelik Raporu, 232.566.6, Dosya: 421/48

⁵¹ Gömbös Bulgar vatanından koparılmış dört parçayı temsil eden dört kızla içinde Trakyalıların bulunduğu yedi vatani teşekkül temsilcilerini kabul etmiştir. Klüpteki gösteriye Romanya aleyhine cereyan verilmek istendiği için öğrenci dağıtılmıştır. Bulgarların "Turanelerle" ilgisi olmadığını ve Slav arazisinin Macar derebeyleri tarafından tekrar istismasını isteyen bir politika ile Bulgar siyaseti arasında dayanışma olamayacağını söyleyen bir gazeteci haricinde, gazetelerin dili hükümet ve halkın duygularıyla uyumlu idi. Bu dostluk demlerine güç vermek için iki taraftan Türk istilası bahsi tazelenirilmiş ve ismini söylemeyen bir Macar tarafından La Bulgarie'de yazılan makalede Moğol tahribatı ve Türk istilası zamanları hatırlatılarak Macarlara Hristiyanlığın Seti (Rempart de la Chrétienté)

Yugoslav sınırı yakınlarında Beremend köyünde şerefine düzenlenen av partisinde bir açıklama yapan, Macar İçişleri Bakanı Ferenz Fischer, Gömbös ve Kanya'nın Ankara ve Sofya'ya, Türkiye-Bulgaristan ve Macaristan arasında bir ittifakın detaylarını somutlaştırmak amacıyla gittiklerini söylemiştir. Fischer'e göre bu ittifakın amacı, Avrupa'nın yeni bir haritasını oluşturmaktır. Fischer, Çekoslovakya'nın Almanya ile Macaristan arasında paylaşılarak bir parçasının da Polonya'ya verileceğini söylemiştir. Ayrıca Romanya'dan Tuna'ya kadar tüm Dobruca bölgesi alınacak ve Bulgaristan'ın malı olacak; bu arada Transilvanya Macaristan'a ait olacaktır.⁵² Gömbös'ün belirttiğine göre her iki ülkeye yapılan geziler, Bulgar ve Türk milletleri olan kardeşlik bağlarını güçlendirmiş, daha dostane ve ekonomik ilişkiler kurulmasına neden olmuştur.⁵³ Gömbös'ün Ankara ziyaretinde iki ülke arasındaki tarafsızlık ve hakem antlaşmaları uzatılmıştır.⁵⁴

Bu tarihlerde Türkiye komşusu olan devletlerle sınırlarının çoğunu belirlediği için revizyonizm ile ilgili Macar politikası Türkiye'de yankı uyandırmamıştır.⁵⁵ Yugoslav basınının belirttiği üzere "*Türkiye'nin Macarların aldattıklarına kapılması ihtimal dışıdır*"⁵⁶ Bu yüzden başlangıçta Macaristan, Türkiye'nin revizyon aleyhtarı gruplara eğilimi olduğu düşüncesine kapılmıştır.⁵⁷ T.C. ise bu dönemde bizzat Atatürk'ün belirlediği dış politika ilkelerinden sapmadan Misak-ı Milli sınırları içindeki Türkiye'yi güçlendirmeyi hedef almış; bağımsızlığından ve egemenliğinden ödün vermeden her devlet ile iyi ilişkiler kurmayı amaçlamıştır.⁵⁸ Bu sırada Türkiye, İtalya'nın yayılma politikası karşısında Balkanlarda istikrar istemekte idi. Atatürk başta olmak üzere Türk devlet adamları, asırlarca Türkler tarafından idare edilmiş olan Balkan devletleriyle eşitlik esasına dayanan yakın bir işbirliği yapılabileceği takdirde, Avrupa politikasında önemli sayılabilecek ağırlığa sahip bir gücün meydana getirilebileceğine inanmışlardı. Türk devlet adamları, 1933 yılının

ünvanı verildiği hikaye edilmiştir. Yazar makalesinde Varna'da Osmanlı istilasını durdurmaya çalışmış olan ve Macarlarca Macarlığı, Lehlilerce Lehliği iddia edilen Varnalı Ladislas'ın ve Yanko Hünyadı'nın hatıraları ve aynı esaret bağlarının bu iki milleti birbirine bağladığını yazmıştır. (BCA, 30.10.0.0, 241.631.24, Dosya: 426/438, 18.11.1933)

⁵² Belgrad Elçiliğinden alınan tahrirat; BCA, 30.10.0.0., 232.566.4, Dosya: 421/46, 14.11.1933

⁵³ Budapeşte Elçiliğinden alınan tahrirat; BCA, 30.10.0.0., 232.567.5, Dosya : 421/67, 14.11.1934

⁵⁴ Özgiray, s. 77-78

⁵⁵ Özgiray, s. 77

⁵⁶ BCA, 30.10.0.0, 232.566.4, Dosya: 421/46, 14.11.1933

⁵⁷ Budapeşte Elçiliği Senelik Raporu; 232.566.6, Dosya: 421/48

⁵⁸ Mehmet Gönülöbol, "Atatürk'ün Dış Politikası: Amaçlar ve İlkeler", *Atatürk Yolu, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1987, s. 233-268*

sonunda ve 1934 yılının başında Balkan devletleri arasında güçlü bir teşkilatın kurulması için gayretler sarf etmişlerdir. Böyle bir teşkilat bir taraftan Avrupa'da oluşmakta olan bloklar arasında bir denge unsuru olacak, diğer yandan da bir saldırma hareketi karşısında Balkan devletlerinin teker teker ortadan kalkmasını engelleyecekti. Bu yüzden T.C., 9.2.1934 yılında Balkan Paktını imzalayarak anti-revizyonist gruba katılmıştır.⁵⁹ Bu durum biraz kırgınlığa neden olmuştur.⁶⁰ Bazıları Türkiye'nin Balkan Paktını imzalamasını Macaristan'a karşı bir hareket olarak değerlendirmişlerdir.⁶¹ Macar dış bütçesinin görüşülmesi sırasında Maliye Encümeninde bazı milletvekilleri Balkan Paktının Macar-Türk dostluğunu ihlal eder mahiyette bularak De Kanya'ya hücumda bulunmuşlar, Kanya buna karşılık "*Balkan Misakı yalnız Balkan sınırlarına aittir. Macaristan'a zarar verecek mahiyette bir vesika değildir. Türk-Macar dostluğu bundan asla müteessir olmamıştır*" diye cevap vermiştir.⁶² Türkiye Dışişleri Bakanı, Mart ayında Macaristan'ın Pakta karşı olumsuz tavrı yüzünden bir dostluk ziyaretinde bulunmuş; Macaristan, Türkiye'nin Yugoslavya ve Romanya ile aynı pakt içerisinde olmasını içine sindirmek zorunda kalmıştır.⁶³ Atatürk'ün dirayeti ve ince zekasıyla aradaki kopukluk giderilmiş, ilişkiler tekrar iyi yola girmiştir.⁶⁴ Nitekim Paktın imzası nedeniyle Macaristan'da, yarı resmi Függetlenség gazetesinde çıkan bir yorumda "*Paktın yalnız Balkan hükümetlerinin güvenliğini kefalet eden bir belge olduğunu ve bunun dışında kalan devletler için etkili olamayacağı söylenerek, Tevfik Rüştü Beyin revizyonun ne leh ne de aleyhine olduğunu söylemesi de tarihi geleneğe dayanan bir dostluğu inkâr etmek değildir*" denilmektedir. Yarı resmi Budapesti Hirlap gazetesinde de, Tevfik Rüştü Bey tarafından BMM'nde söylenen nutuktan "*Türkiye'nin bütün devletlerle dostane ilişkiler kurma arzusunda bulunduğu bildirilmekte ve Macar dostluk anlaşmasının Balkan Paktı ile aynı zamanda onaylanmasının Türkiye'nin Macar dostluğuna sadık kaldığını gösterdiğini*" yazmaktadır.⁶⁵ Peşte'de çıkan Hariciyeye ait Pester Llyod gazetesinde de Yunan-Bulgar ilişkileri hakkında çıkan bir makalede "*Yunanistan'ın Balkan Paktına dahil olmakla Panislavistlerin planlarına da son verildiğini*" yazmakta, Macaristan

⁵⁹ Mehmet Gönübol, Cem Sar, A. Şükrü Esmer, Oral Sander (ve diğerleri), *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, Siyasal Kitabevi, 9. Baskı, Ankara 1996, s. 103

⁶⁰ Özgiray, s. 80

⁶¹ BCA, 30.10.0.0., 227.526.19., Dosya : 403/107, 3.5.1934

⁶² BCA, 30.10.0.0., 232.566.18, Dosya: 421/60, 5.5.1934

⁶³ Özgiray, s. 78

⁶⁴ Özgiray, s. 80

⁶⁵ BCA, 30.10.0.0., 227.526.19, Dosya: 403/107, 3.5.1934

açısından Panislavistlerin hedeflerini tahlil ederek, Bulgar-Yugoslav antlaşmasının, Akdeniz'e kadar uzanan bir blok oluşturarak mevcut dengeyi bozacağı yönüyle, Balkan Paktının Macar çıkarlarına aykırı olmadığını açıklamaktadır.⁶⁶ Dışişleri Bakanı Kanya'da T.C. Büyükelçisiyle görüşmesi sırasında, Balkan Paktına girmediğinin ve bu konuda gösterdiği cesaretin Roma'da takdir edildiğini ve Pakta karşı darılmadığını ifade etmiştir.⁶⁷ Daha sonra iki ülke arasındaki ilişkiler iyi bir şekilde sürmüştür.⁶⁸ Macaristan tarafından da Türk-Macar dostluk ilişkilerinin azalmadığı kardeşlik bağlarının devam ettiği sık sık vurgulanmıştır.⁶⁹ İki ülke ayrıca Avusturya-Macaristan monarşisini ve Osmanlı İmparatorluğunu tekrar canlandırmamak için niyet ve çabalarından vazgeçmeyeceklerine dair de aralarında anlaşmaya varmışlardır.⁷⁰

Sonuç: Macaristan, I. Dünya Savaşından sonra topraklarının büyük kısmını kaybetmiştir. Bu toprakları tekrar kazanma davası Macaristan'ın I. ve II. Dünya Savaşı arasındaki devrede revizyonist bir politika izlemesine neden olmuş; Avrupa'da oluşmaya başlayan gruplaşmalardan revizyon meselesini çözümlemek için yararlanmak istemiş, Almanya ve İtalya'ya yakınlık göstermiştir.

I. Dünya Savaşında Osmanlı Devletinin müttefiki olan Macarlar Savaş sonrası; Türklerin, Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirdiği Kurtuluş Savaşını ve ardından Atatürk devrimleriyle kurulan Türkiye Cumhuriyetini hayranlıkla izlemişler, iyi ilişkiler kurmuşlardır. Atatürk Türk-Macar dostluğuna ayrı bir önem vermiştir. Macaristan'ın revizyon taraftarı olması; Türkiye'nin ise Balkan Paktını imzalayarak anti-revizyonist gruba dahil olması biraz kırıngılığa neden olmuşsa da, Atatürk'ün ileri görüşlülüğü sayesinde Türk-Macar ilişkilerine gölge düşmemiş, bu dönemde karşılıklı iyi ilişkiler devam etmiştir.

⁶⁶ *BCA, 30.10.0.0, 221.49.05, Dosya: 400-3/253, 3.5.1934*

⁶⁷ *BCA, 30.10.0.0., 232.566.20, Dosya: 421/62, 23.5.1934*

⁶⁸ *Özgiray, s. 79*

⁶⁹ *BCA, 30.10.0.0., 232.566.17, Dosya: 421/59, 3.5.1934*

30.10.0.0, 233.568.8, Dosya: 421/90, 2.2.1935;

30.10.0.0, 233.568.12, Dosya: 421/94, 18.5.1935;

30.10.0.0, 233.568.18, Dosya: 421/100, 18.5.1936;

⁷⁰ *Özgiray, s. 79*

ÖZET

I. Dünya Savaşından sonra, Trianon Antlaşması (1920) ile büyük ölçüde toprak kaybeden Macaristan, revizyonist bir politika izlemiştir; Almanya ve İtalya'ya yaklaşmaya özen göstermiştir. Türkiye ise Balkan Paktını imzalayarak anti-revizyonist bloğa katılmıştır.

Bu çalışmada Macaristan'ın revizyonist politikası ve bu çerçevede Türkiye-Macaristan ilişkileri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Macaristan, Revizyonizm, Revizyonist, Politika.

ABSTRACT

After the First World War, having lost a great deal of territory as a result of Trianon Treaty, Hungary followed a revisionist policy and intended to approach Germany and Italy eagerly in the meantime, having signed the Balkan Pact, Turkey joined the anti-revisionist block.

In this study, the revisionist policy of Hungary and the development of Turkish-Hungarian relations within this frame work have been described.

Key Words: Turkey, Hungary, Revisionism, Revisionist, Policy.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV BELGELERİ

BCA, (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi) : Bakanlar Kurulu Kararları ve Muamelât Genel Müdürlüğü Fonu

II. KİTAP ve MAKALELER

Armaoğlu, Fahir; **Siyasi Tarih (1789-1960)**, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 362, II. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara 1973.

Başta, Şerif; "*Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Macaristan Çıkarması (5-7 Eylül 1994)*" **Türk Kültürü**, Sayı: 380, Aralık 1994

Erkun, Fethi Vecdet; **Macar Basınında Mustafa Kemal Atatürk**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2003

_____ ; **Budapeşte'den Ankara'ya**, Türk-Macar Dostluk Derneği Yayınları, I. Basım, Temmuz 1999

Gönlübol, Mehmet; "*Atatürk'ün Dış Politikası: Amaçlar ve İlkeler*", **Atatürk Yolu**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1987

Gönlübol, Mehmet; Cem, Sar (ve diğerleri), **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, Siyasal Kitabevi, 9. Baskı, Ankara 1996

Gümü, Okan; Sevi Aziz; **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Polat Yayınları, I. Baskı, Mart 1996, Ankara.

Hamit, Zübeyr; "*Türk-Macar Kardeşliği*", **Türk Yurdu**, Cilt: 5, Sayı: 35, II. Teşrin 1930

Hazai, György; **Tarih Boyunca Macar-Türk Bağları**, Budapeşte 1963

Keller, Bela; "*Macar İhtilalinin 8. Yıldönümü*", **Türk Kültürü**, Sayı: 24, Ekim 1964

Mayor, Tibor; "*Macaristan ve Trianon Muahedesi*", **Türk Kültürü**, Sayı: 93, Temmuz 1970.

Özcan, Ömer; "*Macar Turancıları Hakkında*", **Toplumsal Tarih**, Sayı: 94, Ekim 2001

Özgiray, Ahmet; "*Türkiye-Macaristan Siyasi İlişkileri (1923-1938)*", **Tarih İncelemeleri Dergisi XII**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova-İzmir, 1997.

Şimşir, Bilal; **Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları**, Cilt: III, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2001

Trelat, V. Brugere; **Budapeşte'de Komünistlerin Duvar Dibi İdamları**, Çeviren: Firuzan Tekil, Göktürk Yayınları, Şubat 1976